THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
242 DUNDAS ST. WEST [Telephones] ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
ALLIED PRINTING TRADES LABEL COUNCIL TORONTO, ONT. 25

די געלעגענהייט טאר ניט דורכגעלאזט ווערען

אין יעדער אידישער געזעלשאפט אין טאראנטא דארף היינט אויפ'ן טאג־ארדנונג זיין דער פארשלאג פון ריכטיגער טייטלער, וועלכער האט אנגעפירט די קהלה־ועד אונטערזוכונג, אז די אידען אליין, דורך זייערע מארטרעטער ביי א קאנפערענץ, זאלען ענדיגען דעם בשר כשר סכסוך.

דער כאאס, וועלכער הערשט יעצט אויף דער אידישער גאס צוליעב דער מחלוקה מוז אפגעשאפען ווערען, מוז געענדיגט ווערען ניט פון קיין אנדערע, נאר פון די אידען אליין.

מיט דאך דער אמת געזאגט ווערען אז זיין די מחלוקה האט אויסגעכאכען אין דער אידישער פרעסטיזש ניט נאר געפאלען אויף דער ניט־אידישער גאס צוליעב דעם, וואס אונזער צווייסטיגקייט זענען אויסגעלופט מערט געווארען, נאר אויך געפאלען שטארק אויף דער אידישער גאס.

שטרייבנג רעליגיעזע אידען האבען פארלוירען א היבשען טייל פון זייער צוטרויען צו די רבנים און אנדערע כלי קודש. דאס פאלק האט אויך פארלוירען דעם צוטרויען צו די, צו וועמענס ווארט מען האט זיך פריהער, פאר דער מחלוקה צוגעהערט און ביז א געוויסען גראד רעספעקטירט.

עס איז אויך אמת, אז ניט די גאנצע אידישע באפעלקערונג אין טאראנטא איז פרינציפיעל פאראינטערעסירט אין דער בשר כשר פראגע, אבער ניט אכטענדיג אויף דעם, איבעל אפילו די דאזיגע אידען די מחלוקה און דער אופן ווי אזוי מען שלעפט דעם אידישען נאמען אין גאס.

עס איז אויך אמת, אז אמשטארקסטען האבען פון דער מחלוקה און דעם דאזיגען כאאס געליטען די אידישע אינסטיטוציעס, וועלכע זענען ביז א געוויסען גראד געשטיצט געווארען פון דער קהלה, בעסער געזאגט, פון דער בשר כשר איינגאמע.

קיינער זאגט ניט, האט ניט געזאגט, און פרעטענדירט ניט, אז די יעצטיגע סיסטעם צו קאנטראלירען בשר כשר איז א פערפעקטע, און דארף קיין אויסבעסערונג ניט. קיינער זאגט עס ניט. יעצט אבער ווען ריכטער מיטלער האט געגעבען די אידען א געלעגענהייט אליין צו באשטימען און אלאין צו רעפארמירען די קהלה און צוריקשטעלען דעם פרעסטיזש און צוטרויען אויף דער אידישער גאס.

ווער ווייסט אויב ווען עס איז וועט זיך נאך מאכען אזא געלעגענהייט, אז אזא פראמינענטער ריכטער ווי טייטלער, זאל געהמען אונטער זיין אויפזיכט די דורכפירונג פון אזא קאנפערענץ, וועלכע זאל ווערען אן אויטאראיטעט קערפערשאפט און זאל באקומען די סאנקציע פון דער שטאדט, אזוי אז דאס, וואס די קאנפערענץ וועט באשטימען וועט ווערען אין איינער אדער א צווייטער פארמע א געזעץ.

דאס וועט במילא אפשאפען דעם הערשענדען כאאס אין דער אידישער טאראנטא.

אבער אום די קאנפערענץ זאל זיין א דערפאלג, מוז די אידישע טאראנטא זיך אין דעם באטייליגונג, שוהלען און ארגאניזאציעס דארפען עס ארויסנעמען אויפ'ן טאג־ארדנונג, געדולדיג און מיט קאלטען פארשטאנד באטראכטען די גאנצע פראגע. די פראגע וועגען איינשטעלען אדרעסונג אין דער ליכט פון וואוי־זיין פאר דער גאנצער אידישער באפעלקערונג, וועט די געלעגענהייט ריכטיג אויסגענוצט ווערען זענען מיר זיכער, אז די קאנפערענץ וועט זיין א דערפאלג.

נעדענקט אין דעם ארימאן

צוהן טעג זענען פארבליבען ביז דער צייט ווען יעדער איד וועט זיך זעהן צום סדר מיט זיין פאמיליע פייערן דעם אידישען פרייהייטס יום טוב — פסח.

פערערן מיר זיך היינט צו דערמאנען די אידען, וועלכע גרייטען זיך אויף פסח. ריינינען זייערע הייזער און גרייטען אן פסח'דיגע שפייזע, אז אין טאראנטא געפינען זיך הונדערטער אידישע פאמיליעס, וועלכע האבען שוין קיין חמץ לאנג ניט, און אויף מצה האבען זיי ניט די קלענסטע אויסזיכטען.

ווילען מיר היינט דערמאנען די אידען, הויפטזעכליך די אידישע הויז־פרויען, וועלכע מאכען זייערע באשטעלונגען אויף פסח'דיגע שפייזען צו האבען אין זינען, אז צעהנדליגע זקנים און זקנות געפינען זיך אין מושב זקנים, וואו זיי פארבריינגען די שקיעה צייט פון זייער לעבען, און זענען אפהייננג פון דער אינסטיטוציע, און די, וועלכע האלטען די אינסטיטוציע אויף.

ווילען מיר דערמאנען אלע אידען, אז צענדליגע אידישע פאציענטען געפינען זיך אין אלע שפיטאלען פון שטאדט און אין די סאניטאריומס, וועלכע זענען געשטראפט מיט אפגריסען צו זיין פון זייערע פאמיליעס, וועלכע ליגען עלענד צווישען פרעמדע. דאן ווען מיר און איר וועלען זיך פרעהען מיט אונזערע פאמיליען אין אונזערע היימען.

ווילען מיר דערמאנען די אידישע מענער און פרויען, אז דער פאלקס פאראיין האט זיך אונטערגענומען אפצוואוישען די מרעהרען פון די עלעגדע אין די טעג פון פסח אין די שפיטאלען און מאכען זיי פיהלען, אז עס איז דא אימיצער, וועלכער האט זיי אין זינען אין זייער עלענדקייט און נשמה־פוסטקייט מיט פסח'דיגע שפייזען און יום־טוב'דיגען באזוך.

ווילען מיר דערמאנען די אידישע מענער און פרויען, אז די צדקה פעדעראציע וזכה ארייננצובריינגען, אויב ניט קיין פולע יום־טוב'דיגע שטי־מונג, כאטש יום־טוב'דיגע זאטקייט אין די הייזער פון די הונגעריגע, אין די הייזער וואו עס געפינען זיך הונגעריגע אלמנות און יתומים.

ווילען מיר היינט דערמאנען די אידישע פרויען, וועלכע גרייטען זיך אויף פסח, אז אויב זיי ווילען באמת הנאה האבען פון דעם גרויסען פרייהייטס יום־טוב, זאלען זיי געבען מעשר.

ניט ארונטער א טייל פון אייער שפייז פאר די, וועלכע מיר האבען דערמאנט. אייער געוויסען, אייער הארץ וועט זיך פרעהען און אנקוועלען ווען איר וועט פיהלען, אז איר האט אימיצען גליקליך געמאכט ווען איר האט ארויסגערופען א שמייכעל ביי פארביטערטע. ווען איר האט געהאלפען א מרער פון די, וועלכע זענען ווייניגער גליקליך איידער איר זייט.

זאל קיין אידישע פרוי אין טאראנטא ניט פארפעלען אראפצוגעבען א טייל פון אירע שפייזען פאר די, וועלכע האבען קיין זאך ניט און האבען אפילו ניט קיין טרוקענע מצה.

מיר דערמאנען און אפעלירען אין צייט, זאל יעדער איד זעהן העל־פען כאטש איין אריימאן אויף פסח.

גאלד

(טעגליכע שטעפען)
פון נ. צחקי

פרעגט מיך א איד:

"אפשר ווייסט איהר פאניע יצחקי וואו נעהמט מען ערגעץ כאטש א פונ־טעל גאלד. ב'וואלט דאך מיינע אויגען געעפענט".

"איהר קענט עס זעהר לייכט קרי־גען, האב איך געענטפערט, איהר דארפט נאר וועלען".

"ווי אזוי?"

"אין נארטערן אנטאריא זענען פאר־אן גרויסע גאלד מינעס. דארט אין דער ערד ליגען באהאלטען אוצרות מיט גאלד און די ערד באלאנגט דאך צו דער מענש־הייט, עליכן איז א טייל פונ'ם גאלד אין נארטערן אנטאריא, במילא איערס".

"מ'עט דאך אבער ניט געבען", דיינגט זיך דער איד.

"פארוואס?"

"ווייל... ווייל... כ'ווייס, מ'זאגט, אז דאס גאלד ליגט אונטער זיבען שלעס־סער...

דער סוף איז געווען אז דאס אידעל איז אוועקגעגאנגען שטארק אומצופרידען פון מיינע עצות. זינט לעצטער וואך אבער זוך איך איהם ארום און קען איהם ניט געפינען. איך האב לעצטע וואך גע־לייענט אז א פוילישער פראפעסאר, וועלכער איז לוים זיין פראפעסיע אן אל־כעמיקער האט אויסגעפונען א מיטעל ווי אזוי צו מאכען גאלד פון גארניט...

וואו נעהמט מען דאס אידעל וואס איז אזוי נייגעריג צו קריגען ערגעץ כאטש א פונטעל גאלד? איך וואלט דאך איצט געקאנט איהם ממש ראטעווען, וואלט איך דאך...

* * *

דער נאמען פון דעם בארימטען פוי־לישען פראפעסאר ענדיגט זיך, ווי גע־וועהנליך מיט א "סקי". מיט זיין פולען נאמען הייסט ער רוניקאווסקי, און די מעשה פון דער געשיכטע דערצעהלט זיך ווי פאלגט:

דער פוילישער אלכעמיקער פראפע־סאר רוניקאווסקי האט פאראינטערעסירט א צאהל קאפיטאליסטען מיט זייגער אן ארייננעלעגער דערפינדונג צו מאכען גאלד פון גארניט.

ווי אזוי?

דאס איז זיין סוד, און ער וועט עס ניט ארויסגעבען פאר קיין געלט אין דער וועלט.

כדי אבער צו פארפולקאמענען די דערפינדונג האט זיך געפארערט א גרויסע סומע געלט און די פאראינטערעסירטע קאפיטאליסטען האבען עס אויסגעלייגט. זיי האבען געהאט דערביי די האפנונג, אז עס וועט זיך זיי באצאהלען.

דער סוף איז אבער געווען אז די קא־פיטאליסטען האבען זיך ארומגעקוקט, אז אנשטאט צו מאכען פון גארניט גאלד, האט דער פראפעסאר געמאכט פון זייער געלט גארניט שעבענגארניט . . .

איצט רוהט זיך דער פוילישער פראפ־עסאר אויס די בייכער אין דזשייל און די קאפיטאליסטען זענען געקומען צו דער איבערצייגונג, אז עס איז גרינגער צו מאכען פון גאלד גארניט ווי פון גארניט גאלד . . .

* * *

דערצעהלט האב איך דאס דאזיגע מעשה'לע פאר יענעם טייל פון מיינע לעזער, וועלכע זוכען ארום דאס גאנצע לעבען זייער כאטש א פינטעלע גאלד.

דער פוילישער פראפעסאר האט עס אויך געזוכט און איצט רוהט ער זיך אויס אין דזשייל...

ווען איך וואלט געווען ניט קיין צייר־טונגסמאן, נאר א ראבייי, וואלט איך זיך איצט געקאנט אוועקלאזען אין יענעם, גוט־באקאנטען סקארבאווען טאן פון א דרשה, און וואלט געזאגט:

"אידעלאך, היט זיך, ווי גאט איז אייך ליעב, פון גרינגע געלט און פון גאלד וואס ווערט געמאכט פון גארניט".

און איך וואלט ווייטער געזאגט:

"איהר זענט געבוירען געווארען ניט פאר גרינגע געלט, נאר פאר כשר'ע שווער פארהארעוועטע סענטען".

אזוי וואלט איך געזאגט, ווען איך וואלט געווען א ראבייי. גליקליכערווייז בין איך עס אבער ניט און איך קען זיך דערלויבען צו זאגען אזוי:

"ברידער און שוועסטער! אויב איהר האט נאר א שאנס צו מאכען גאלד פון גארניט, זאלט איהר חלילה דעם שאנס ניט דורכלאזען, ווארים א קליגערער פון אייך וועט עס אויסכאפען און איהר וועט בלייבען דער יאלד, דער כניאק, און דער אויסגעלאכטער.

דאס איינציגע וואס איהר דארפט זיך היטען איז, מ'זאל אייך ניט כאפען ביי דער האנט, ווארים ניט דער איז דער גנב, וועלכער גנ'בעט, נאר יענער, ביי וועמען מען האט די גנבה געכאפט.

דער פוילישער פראפעסאר איז אויך א קרבן פון זיין שלעכט־באהאלטענער גנבה... מיין גרעסטע סימפאטיע מיט'ן פוילישען אלכעמיקער פראפעסאר דונ־קאווסקי. ווען איך וואלט געקענט ערגעץ אנטלייען א טולער, וואלט איך איהם גע־שיקט בלומען אין דזשייל . . .

רדיפות אויף אידען אין רוסלאנד

פון ח. נ. ביאליק

מיר האבען דא ניט לאנג פאר־עפענטליכט אן ארטיקעל וועגען די שענדליכע רדיפות אויף אידען אין רוסלאנד און וועגען דער נאך מעהר שענדליכער שטעלונג פון א טייל פון אונזער פרעסע צו דעם ענין.

איצט גיבען מיר, לויט'ן 'האריץ', ביאליק'ס רעדע וואס ער האט געהאל־טען אויף א פראטעסט מיטינג אין תל־אביב. דערביי מוזען מיר בא־מערקען צום שבח פון "מארגען־זשורנאל", אז ער האט דוקא יא אפגעגעבען פיל פלאץ פאר בריעף פון רוסלאנד, אין וועלכע די רדיפות זיי־נען באשריבען געווארען.

די דעראקציע.

די מגילת היסורים פון אידענטום אין ראטען רוסלאנד איז זעהר א לאנגע, און די לעצטע צוויי יאר דארטען זיינען נאר איינע פון די קאפיטלען פון דער מגילה. איך זעלבסט האב נאך בייגע־וואוינט דעם אנהויב. זי איז געשריבען געווארען מיט בלוט און טרערען אנהויב בענדיג פון דער ערשטער מינוט פון דער ראטען־מאכט. אנגעהויבען האט זיך דאס בעיקר מיט דער מלחמה געגען אונ־זער גאט. די לייט האבען ווייזט אויס געווארען מיט סוד "אז מען קומט זיך נוקמ'ען אין א פאלק, נוקמ'ט מען זיך צום ערשטען אין זיין גאט".

איך אליין האב נאך געזעהן ווי מען האט אין רוסלאנד דערקלערט קריג אויף טויט און לעבען געגען דער העברייאישער שפראך, געגען אונזער קולטור, און כען האט ניט געהויבן דארטען ביז מען האט ניט חרוב געמאכט אונזער גאנצען קול־טורלעגן לעבען און אונזער גאנצע העב־רייאישע ליטעראטור. זיי האבען דארט פארברענט די שוין פארעפענטליכטע ביי־כער, זיי האבען פארבאטען דאס ארויס־געבען פון העברייאישע ביכער און צייי־טונגען, זיי האבען אוועקגע'צול'ט פריווא־טע ביבליאטעקען און האבען זיי אוועק־געליינט אין קעלערס אויף צו פארפוילט ווערען, און דערנאך האבען זיי באהייצט הרובעס מיט זיי.

איך געדענק נאך די ווערטער פון איינעם פון די פושעי ישראל, פון א מיט־גליד פון דער יעווסעקציע "מיר וועלען פאראורטיילען צום טויט די העברייאישע שפראך און מיר וועלען זי אויסווארצ־לען ניט נאר פונ'ם מויל, נאר אויך פונ'ם גען דער לאנגיק, נאר אויך געגען יעדען מענשליכען געפיהל.

וועגען דעם וואס זיי האבען געטאן מיט אונזער אמונה דארף איך דאך ניט מאריך זיין. זיי האבען פארניכטעט אלע אידישע שוהלען און האבען זיי פאר־וואנדעלט אין ארבעטער־קלובען, און איך וויים אליין ניט אין וואס.

"שוהלען זיינען פארוואנדעלט גע־ווארען — אין קלובען. און זייערע קלו־בען זיינען" — — — ממש אזוי ווי עס שטעהט געשריבען ביי אונז וועגן משיחס צייטען.

חרוב געווארען זיינען אונזערע שוה־לען און צוזאמען מיט זיי ווערט אייך חרוב אונזער גאנצע רעליגיעז לעבען. און פרומע כשר'ע אידען וואס ווילען אויס־גיסען זייער פארביטערט הארץ פאר זיי־ער פאטער אין הימעל מוזען זוכען א פלאץ פאר דעם און בשעת מעשה ציטע־רען אז מען וועט פאר דעם חטא צוגע־מען דאס ברויט ביי זיי אויף ביי זייערע קינדער.

עס זיינען אייך באקאנט די רדיפות וואס מען רודפט ניט נאר די וואס נעבען זיך אפ מיט העברייאישער דערציאונג, נאר אפילו די וואס פארזינדיגען זיך נאר מיט לערנען פרוואס העברייאיש מ'ט זייערע קינדער. ווער עס לערנט מיט זיין קינד העברייאיש — ווערט באלד אפגע־זאגט פון זיין שטעלע. און וועגען מקיים איז שוין אפגערעדט.

אויב עס ווערט ביי אימיצען גע־מל'ט א קינד, מעג אפילו אין דעם זיין שולדיג זיין ווייב אדער זיינע עלטערען, און דער מאטער פון קינד מעג אפילו ניט האבען די מינדסטע ידיעה וועגען דעם— עס מאכט ניט אויס! דער פאטער פון קינד ווערט אויסגעשעלטען צום געריכט, ער ווערט אויסגעשלאסען פון דער קאמו־ניסטישער פארטיי, מען זאגט אים גלייך אפ פון זיין פאסטען, און אזוי ארום פאראורטיילט מען אים צו אן הונ־דערטייל מען אים צו אן הונ־דערטייל מען אים צו אן הונ־דערטייל